

Merja Vihtiälä

NE EIVÄT PÄRJÄNNEET MUN KANSSA

Kirjallisuuskatsaus lastensuojelun sijaishuoltopaikkojen
muutoksista

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma/Avoin yliopisto
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2024

TIIVISTELMÄ

Merja Vihtiälä: Ne eivät pärjänneet mun kanssa – Kirjallisuuskatsaus lastensuojelun sijaishuoltopaikkojen muutoksista
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma/Avoin yliopisto
Tammikuu 2024

Tutkielmassa tarkastellaan sijaishuoltopaikan muutosten syitä, riskitekijöitä sekä seurauksia. Aihe on tärkeä sijaishuollossa olevien lasten ja heidän läheistensä hyvinvoinnin kannalta. Sijaishuoltopaikan muutosten ymmärtäminen on erittäin tärkeää myös sosiaalihuollon ammattilaisille, jotka tekevät lasten elämää ja tulevaisuutta koskevia päätöksiä.

Tutkielma on toteutettu integroivana kirjallisuuskatsauksena. Aineistona on käytetty kymmentä kansainvälistä vertaisarvioitua tutkimusartikkelia. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi: ”Millaisia syitä ja riskitekijöitä on sijaishuoltopaikan muutosten taustalla?” ja ”Mitä seurauksia sijaishuoltopaikan muutoksilla on?”. Tutkimuksen teoria pohjautuu suomalaiseen lainsäädäntöön, lastensuojelun sijaishuollon nykytilan tarkasteluun ja kansainvälisiin tutkimuksiin.

Tutkimuksen perusteella sijaishuoltopaikan muutoksiin liittyy niin lapseen, tämän biologisiin vanhempiin kuin sijaishuoltopaikkaan ja sosiaalityöntekijäänkin liittyviä syitä ja riskitekijöitä. Keskeisiä lapseen liittyviä tekijöitä ovat vanhempi ikä sekä käyttäytymisen ja mielenterveyden haasteet. Biologisiin vanhempiin liittyvät tekijät eivät vaikuta niin selvästi, vaikka vanhempien taustaan ja elämäntilanteeseen liittyvät muutujat voivat esiintyä yksittäisinä syinä. Sijaishuoltopaikkaan liittyvinä tekijöinä tutkimuksessa havaitaan lapsen ja sijaisvanhempien tai muiden sijaishuollosta vastaavien aikuisten välinen suhde sekä sijaisperheen tilanteeseen liittyvät tekijät. Lisäksi sosiaalityöntekijöiltä saadun tuen puute ja suhteen laatu näyttää liittyvän sijaishuoltopaikan muutoksia koskevaan riskiin.

Tutkimus osoittaa, että sijaishuoltopaikan muutosten seuraukset näyttäytyvät mielenterveyden haasteina, käytösongelmina ja sosiaaliin suhteisiin liittyvinä vaikeuksina. Lisäksi tutkimuksen tuloksista selviää, että käyttäytymisen ja mielenterveyden ongelmat ovat samanaikaisesti muutosten syitä ja riskitekijöitä sekä seurauksia. Ongelmat ja muutokset voivat muodostaa monimutkaisen kaksisuuntaisen kehän, jonka katkaiseminen olisi tärkeää lapsen hyvinvoinnin takaamiseksi.

Sijaishuoltopaikan muutokseen johtaa monimutkaisia kehityskulkuja ja ne aiheuttavat kauaskantoisia seurauksia. Muutos onkin usein monen asian summa. Sijaishuollon pääperiaate on mahdollistaa lapselle turvallinen elämä ja paremmat mahdollisuudet kehittymiseen kuin hänellä on kotiympäristössään. Tutkimuksen perusteella toistuvat muutokset voivat vaarantaa tämän periaatteen. Kielteisten seurausten vuoksi muutosten määrä tulisi minimoida. Sijaishuoltopaikan valintaan ja siellä tapahtuvan huolenpidon ja työn tukemiseen tulisi kiinnittää huomiota etenkin vanhemmalla iällä sijaishuollon piiriin tulevien lasten kohdalla. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota lasten mielenterveyspalveluiden saatavuuteen. Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että sijaishuoltopaikan muutosten seurauksia pitäisi tutkia laajemmin. Yhteiskuntien erojen takia aiheesta tulisi tehdä myös lisää kotimaista tutkimusta.

Avainsanat: Sijaishuoltopaikan muutos, sijaishuolto

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

TAULUKKOLUETTELO.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 LASTENSUOJELUN SIIAISHUOLTOPAIKAN MUUTOKSET SUOMESSA.....	6
2.1 Sijaishuoltopaikan muutoksia koskeva lainsäädäntö ja menettelyt.....	6
2.2 Sijaishuoltopaikan muutosten tilannekuva Suomessa	7
3 SIIAISHUOLTOPAIKAN MUUTOKSET TUTKIMUKSISSA	9
3.1 Sijaishuoltopaikan muutosten syyt ja riskitekijät	9
3.2 Sijaishuoltopaikan muutosten seuraukset.....	12
4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN	14
4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys	14
4.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus.....	14
4.3 Aineiston keruu, kriteerit ja aineiston kuvaus	15
4.4 Aineiston analyysi	19
5 TULOKSET	21
5.1 Sijaishuoltopaikan muutokseen liittyviä syitä ja riskitekijöitä	21
5.2 Sijaishuoltopaikan muutosten seurauksia	24
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	27
LÄHTEET	29

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	17
Taulukko 2. Tutkimusartikkelit	17

1 JOHDANTO

Aloitin sosiaalialan opinnot työskenneltyäni 15 vuotta taloushallinnon parissa. Motivaattori uudelle alalle hakeutumiseen oli haluni auttaa lapsia ja nuoria. Sosionomi- ja sosiaalityön opintojen sekä työharjoitteluiden myötä suhteeni lastensuojeluun on muodostunut viha-rakkaussuhteeksi, jossa tiedostan työn merkityksellisyyden, mutta tunnen samalla toisinaan ärsyyntymistä ja turhautumista asioihin, jotka eivät tunnu toimivan kunnolla.

Kohtasin sijaishuoltopaikan muutokset ja niiden seuraukset ensimmäistä kertaa kesällä 2022 lukiessani sosiaalityön kirjatenttiin. Osana lasten monipaikkaista asumista koskevaa synteesiään Forsberg (2018) kuvasi lastensuojelun sijaishuoltopaikan muutoksia, joista tutkimusten mukaan seuraa menetyksiä, ihmissuhteiden katkeamista, irrallisuuden tunnetta ja itsetunnon vaikeuksia. Aihe jäi mieleeni ja sai tukea keväällä 2023, kun luin artikkelin, jossa kuvattiin lastensuojelun rakenteiden, kuten vaihtuvien sijaishuoltopaikkojen, uusintavan lasten ja nuorten traumoja ja hylkäämiskokemuksia (Haapala & Jokela 2023). Näiden tietojen valossa tutkielmani aiheen valinta oli selvä; halusin tietää lisää sijaishuoltopaikan muutoksista, jotta voisin tulevassa työssäni edistää sijaishuoltopaikkojen pysyvyyttä lasten elämässä.

Tarkastelen tutkielmassani sijaishuoltopaikan muutosten syitä, riskitekijöitä sekä seurauksia. Aihe on tärkeä sijaishuollossa olevien lasten hyvinvoinnin kannalta. Muutokset vaikuttavat myös heidän läheistensä elämään ja aiheuttavat huolta. Erytisen tärkeää sijaishuoltopaikan muutosten ymmärtäminen on sosiaalihuollon ammattilaisille, jotka tekevät lasten elämää ja tulevaisuutta koskevia päätöksiä. Tutkielmani on toteutettu integroivana kirjallisuuskatsauksena ja aineistonani käytän kymmentä kansainvälistä vertaisarvioitua tutkimusartikkelia. Tutkielmani teoreettinen osuus alkaa suomalaisesta lainsäädännöstä ja lastensuojelun sijaishuollon nykytilasta. Teoreettisen taustoituksen toinen osa koostuu kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta, minkä jälkeen kuvaan tutkielman toteuttamista ja aineistoani. Tutkielmani viides luku koostuu tuloksista, minkä jälkeen muodostan vielä yhteenvedon ja esitän sijaishuollon muutoksiin liittyviä jatkotutkimusaiheita.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTOPAIKAN MUUTOKSET SUOMESSA

2.1 Sijaishuoltopaikan muutoksia koskeva lainsäädäntö ja menettelyt

Suomessa lastensuojelusta on säädetty lastensuojelulaissa (417/2007), joka on sosiaalihuollon erityislaki. Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain 38 §:ssä on säädetty kiireellisestä sijoituksesta, jonka tarkoituksena on järjestää lapsen tarvitsema hoito ja huolto kiireellisesti sijaishuoltona. Edelleen lain 40 §:n mukaan lapsi on otettava hyvinvointialueen huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuolosuhteissa olevat puutteet uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä, tai jos lapsi vaarantaa terveyttään tai kehitystään vakavasti käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellä. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon voidaan ryhtyä kuitenkin vain silloin, kun avohuollon toimet eivät sovellu tai ole mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Lisäksi laissa edellytetään, että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki 417/2007 [LsL] 40 §).

Sijaishuollosta on määrätty tarkemmin lain 10. luvussa. Lastensuojelulain (417/2007) 50 §:n mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin, lapsen tarpeisiin, hoidon jatkuvuuteen sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Jos sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla, järjestetään sijaishuolto laitoshuoltona. Hyvinvointialueella on oikeus päättää huostaan otetun lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta, muusta huolenpidosta sekä näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta (LsL 417/2007 45 §).

Sijaishuollon lähtökohtana on pysyvyyden ja jatkuvuuden turvaaminen. Sijoitetun lapsen tarpeet tai sijaishuoltopaikan olosuhteet voivat kuitenkin muuttua sijoituksen aikana, minkä seurauksena paikka ei enää vastaa lapsen tarpeisiin. Lapsen asioista

vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee ja sosiaalihuollon johtava viranhaltija tekee päätöksen sijaishuoltopaikan muuttamisesta. Ennen päätöstä tulee kuulla 12 vuotta täyttäneitä lasta, selvittää 12 vuotta nuoremman lapsen mielipide ja kuulla lapsen huoltajaa, vanhempia sekä sitä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on ennen asian valmistelua ollut. Sijaishuoltopaikan muutosta koskevan päätöksen tulee olla kirjallinen, siinä tulee esittää perusteet muutokselle ja päätös on annettava asianosaisille tiedoksi ilman aiheetonta viivytystä. Päätökseen on kirjattava selvitys siitä, miksi nykyinen sijaishuoltopaikka ei ole lapsen edun mukainen ja miksi uusi paikka on arvioitu sopivammaksi. (Lastensuojelun käsikirja; Rätty 2023, luku 10.)

2.2 Sijaishuoltopaikan muutosten tilannekuva Suomessa

Suomessa oli vuonna 2022 yhteensä 17 885 alle 18-vuotiasta kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta, mikä on 1,6 prosenttia lapsista. Luku sisältää huostaanotetut, kiireellisesti sijoitetut ja avohuollon tukitoimena sijoitetut lapset. Lukumäärässä ei tapahtunut muutosta edeltävään vuoteen nähden. Huostassa oli vuoden aikana 11 477 lasta, mikä on 1,1 prosenttia lapsista, ja uusia huostaanottoja tehtiin 1 652. Kumpikin määrä vastaa edellisen vuoden tasoa. Vuoden viimeisenä päivänä huostassa oli 9 666 lasta, joista hieman yli puolet eli 55 prosenttia oli perhehoidossa, 34 prosenttia laitoksissa, 8 prosenttia ammatillisessa perhehoidossa ja 3 prosenttia muussa asumisessa. Sijoitusmuodot vaihtelevat lapsen iän mukaan. Vuonna 2022 lähes kaikki huostassa olleet alle 6-vuotiaat olivat sijoitettuna perhesijoitukseen, kun yli puolet 16–17-vuotiaista oli sijoitettuna laitokseen. Huostaanotot ovat pitkäaikaisimpia sijoituksia, mistä kertoo, että vuoden 31.12.2020 huostassa olleista 0–15-vuotiaista lapsista 91 prosenttia oli huostassa vielä vuoden 2022 päättyessä. (Forsell & Kuoppala 2023.)

Sijaishuoltopaikan muutoksista ei ole saatavilla tuoreita lukumäärätietoja. Suuntaa muutosten määrästä antaa kuitenkin Erosen (2013) laatima seurantatutkimus, jossa tarkasteltiin vuonna 2006 huostaanotettujen 97 lapsen institutionaalisia polkuja. Viisi vuotta kestäneellä tarkasteluajanjaksolla puolet lapsista oli sijoitettuna koko ajan samaan paikkaan, kun taas joka toiselle lapselle oli tehty sijaishuoltopaikan muutospäätös tai -päätöksiä. Useita muutoksia oli kasautunut viidelle lapselle ja enimmillään muutoksia oli viidessä vuodessa ehtinyt olla viisi. Samoin suuntaa antaa vuonna 2013 koottu 37 huostaanotettua lasta kattanut kyselyaineisto, jossa havaittiin,

että näillä lapsilla oli ehtinyt olla yhteensä 102 kodin ulkopuolista sijoitusta ennen huostaanottoa. Enimmillään sijoituksia oli ollut kuusi. (Helavirta 2016.)

Suomalaista sijaishuoltoapaikan muutoksia koskevaa tutkimustietoa on olemassa vain vähän, minkä toteaa myös Laakso (2019) sijoitettujen nuorten näkökulmaa koskevassa artikkelissaan. Yhtenä artikkelin johtopäätöksenä todetaan, että toistuvat sijoitukset ja sijaishuoltoapaikan muutokset vaikuttavat kasautuvan nuorille, joiden elämässä on useita erilaisia ongelmia ja joilla on niukasti tukea antavia verkostoja. Muutoksiin liittyy myös osattomuuden kokemusta ja tunne siitä, että muutokset tapahtuvat yllättäen. Sijaishuoltoapaikan muutosten ongelmallisuuden on tunnistanut myös eduskunnan oikeusasiamies vuosittain eduskunnalle antamassaan oikeusasiamiehen kertomuksessa. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että toistuvat sijaishuoltoapaikan muutokset vaarantavat sijoitetuille lapsille erityisen tärkeät pysyvät ihmissuhteet ja vakaat olosuhteet. (Esim. Eduskunnan oikeusasiamies 2023.)

Lastensuojelulakiin (417/2007) on tehty vuosien varrella muutoksia, joiden seurauksena lakia voi luonnehtia vaikeaselkoiseksi ja pirstaleiseksi. Lain kokonaisuudistuksen valmistelu käynnistettiin toukokuussa 2022 ja työn tuloksena syntynyt lastensuojelun kokonaisuudistuksen visiovaiheen raportti esitettiin keväällä 2023. Raportissa tunnistetaan, että monet lapset tarvitsisivat pitkäjänteistä mielenterveys- ja/tai päihdepalvelua, mutta koska sitä ei ole saatavilla, he päätyvät lastensuojelun sijaishuoltoon. Lastensuojelusta onkin tullut palvelujärjestelmän kaatoluokka, joka yrittää vastata kaikkiin tarpeisiin, eikä järjestelmä toimi, kuten sen pitäisi toimia. (Hoikkala ym. 2023.) Tunnistettu tarpeiden ja palveluiden kohtaamattomuus saattaa monen lapsen kohdalla olla sijaishuoltoapaikan muutoksen taustatekijä, vaikka muutoksia ei raportissa mainitakaan erikseen.

3 SIJAISHUOLTOPAIKAN MUUTOKSET TUTKIMUKSISSA

3.1 Sijaishuoltopaikan muutosten syyt ja riskitekijät

Tutkimuksissa tunnistetaan lukuisia sijaishuoltopaikan muutoksiin johtavia syitä ja niille altistavia riskitekijöitä. Kaksi tekijää näyttää kuitenkin kytkeytyvän muita useammin sijaishuoltopaikan muutoksiin. Ensimmäinen näistä on lapsen ikä. Vanhempi ikä sijaishuoltopaikkaan tullessa yhdistetään tutkimuksissa korkeampaan paikkamuutosriskiin. Tätä selitetään esimerkiksi sillä, että vanhemmille lapsille on ehtinyt kertyä sijoitusta edeltäviä haitallisia kokemuksia enemmän kuin nuoremmille lapsille, mikä vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä ja vaikeuttaa sijaishuoltopaikkaan sopeutumista. (Esim. Rock ym. 2015; Jedwad ym. 2019; Oosterman ym. 2007; Taylor & McQuillan 2015) Toinen muutosriskiin usein yhdistetty tekijä on lapsen käytösongelmat. Aggressiivisuuden, uhmakkuuden sekä itsehillinnän ja tunteiden säätelyn haasteiden lisäksi käytösongelmiin liittyy myös päihteiden käyttöä, rikollisuutta ja väkivaltaisuutta. (Esim. Harkin & Houston 2016; Jedwab ym. 2019; Oosterman ym. 2007; Rock ym. 2015).

län ja käytösongelmien lisäksi tutkimuksissa on tunnistettu myös muita lapseen liittyviä sijaishuoltopaikan muutokselle altistavia tekijöitä. Tällaisia ovat lapsen mielenterveyden ongelmat, kuten vetäytyminen, masennus, ahdistuneisuus ja itsensä vahingoittaminen (Vreeland ym. 2020). Myös lapsen haasteet kiintymyssuhteiden muodostamisessa voivat altistaa sijaishuoltopaikan muutokselle (Taylor & McQuillan 2014). Etninen tausta näyttää niin ikään vaikuttavan sijaishuollon pysyvyyteen. Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että tummaihoisten ja latinalaisamerikkalaisten lasten sijaishuoltopaikkoihin liittyy muutoksia useammin kuin valkoihoisten lasten sijaishuoltopaikkoihin (Font & Kim 2022). Etnisen taustan vaikutus tulee esiin myös van Rooijin ym. (2015) Alankomaissa tekemässä tutkimuksessa, jossa todettiin, että lapsilla, joiden etninen tausta oli Alankomaiden ulkopuolelta, oli muita suurempi riski sijaishuoltopaikan muutokseen.

Lapseen liittyvien tekijöiden lisäksi myös sillä, millaiseen sijaishuoltopaikkaan sijoitus tapahtuu, on merkitystä. Rockin ym. (2015) 58 tutkimusartikkelia kattaneessa kirjallisuuskatsauksessa havaittiin, että ensimmäisen sijoituksen tapahtuminen lastensuojelulaitokseen lisää muutosriskiä muihin sijaishuoltopaikkoihin verrattuna (ks.

myös Oosterman ym. 2007). Samalla havaittiin, että sijaishuolto sukulaisen luona on pysyvämpää kuin muissa sijaisperheissä (Rock ym. 2015). Sukulaisen luo tehtyjen sijoitusten pysyvyyttä muihin sijaishuoltopaikkoihin verrattuna tukee myös Jedwabin ym. (2019) tutkimus, kun taas Oosterman ym. (2007) eivät löytäneet yhteyttä sukulaisen luo tehdyn sijoituksen ja sijaishuoltopaikan pysyvyyden välillä. Myös sillä, miten pitkään lapsi on ollut sijaishuollon piirissä ja miten paljon sijaishuoltopaikan muutoksia hänelle on tehty, on merkitystä. Mitä pidempään lapsi on sijaishuollossa ja mitä enemmän on tapahtunut aiempia sijaishuoltopaikan muutoksia, sitä suurempi sijaishuoltopaikan muutoksen riskin tunnistetaan olevan (Harkin & Houston 2016; Oosterman ym. 2007; Rock ym. 2015).

Monissa tutkimuksissa tarkastellaan sijaishuoltopaikan muutoksia sijaisperheeseen tapahtuneiden sijoitusten näkökulmasta. Sijaisvanhempien kokemaa stressiä ja kyvyttömyyttä käsitellä lapsen ongelmallista käytöstä saattavat johtaa ongelmakäytöksen lisääntymiseen ja vuorovaikutuksen ongelmiin, mitkä altistavat sijaishuoltopaikan muutokselle (van Rooij ym. 2015). Taylor ja McQuillan (2015) tunnistavat, että vähemmän aikaa sijaisperheenä toimineilla vanhemmilla on suurin riski siihen, että perheeseen sijoitetun lapsen sijaishuoltopaikkaa joudutaan vaihtamaan. Sijaishuoltopaikan muilla lapsilla tunnistetaan olevan monitahoisia vaikutuksia ja ne vaihtelevat lasten iän ja sen mukaan, onko kyse perheen biologisista vai muista sijaislapsista (Rock ym. 2015).

Tutkimuksissa on analysoitu myös lasten biologisia vanhempia koskevien tekijöiden sekä lapsen ja vanhempien välisen yhteydenpidon vaikutusta sijaishuoltopaikan muutoksiin. Saadut tulokset vaihtelevat. Esimerkiksi Rock ym. (2015) eivät tunnistaneet kirjallisuuskatsauksessaan yhtään selkeää vanhempia koskevaa tekijää, joka liittyisi sijaishuoltopaikan muutokseen. He eivät havainneet myöskään yhteyttä lapsen ja biologisen vanhemman välisen kontaktin sekä sijaishuoltopaikan muutosten välillä. Toisaalta Jedwab ym. (2019) kuitenkin nimeävät vanhemman päihdeongelman sekä vapaaehtoisen vanhemmuuteen liittyvistä oikeuksista luopumisen olevan muutosriskiä kasvattavia tekijöitä. Lapsen ja biologisten vanhempien välistä yhteydenpitoa koskevat tulokset ovat keskenään jopa vastakkaisia. Taylorin ja McQuillanin (2015) mukaan lapsen ja biologisen perheen välinen kontakti lisää sijaishuoltopaikan muutoksen riskiä, kun taas Harkinin ja Houstonin (2016) mukaan

lapsen ja biologisten vanhempien tapaamiset vahvistavat sijaishuoltopaikan pysyvyyttä.

Suurella osalla tutkimuksista tarkastellaan lapsen, biologisen perheen tai sijaishuollon toimijan ominaisuuksia. Khoon ja Skoogin (2014) tutkimuksessa huomio kiinnitetään kuitenkin sosiaalityöntekijöihin ja sosiaalipalveluiden käytäntöihin. Ruotsalaisten sijaisperheiden sijaishuoltopaikan muutokseen liittyviä kokemuksia tarkastelleessa tutkimuksessa todettiin, että sijaisperheen odotukset tiedoista ja tuesta erosivat monessa kohdin siitä, mitä he kokivat todellisuudessa saaneensa. Sijaisvanhemmat kokivat, että heillä ei ollut riittävästi tietoa lapsen tarpeista, sijaishuollon prosessit eivät olleet tarpeeksi tuttuja ja suhde sosiaalityöntekijään koettiin hankalana. Lisäksi koettiin, että saatu tuki oli puutteellista, eikä sitä saatu oikea-aikaisesti. Suhde sosiaalityöntekijöihin koettiin ongelmalliseksi myös monikansallisessa Rockin ym. (2015) tutkimuksessa, jossa havaittiin sosiaalityöntekijöiden vaihtumisen lisäävän riskiä sijaishuoltopaikan muutokseen. Niin lapset kuin sijaisperhe tai muu lapsen huollosta vastaavakin arvostavat pysyvää ja vahvaa suhdetta sosiaalityöntekijän kanssa.

Vaikka monissa tutkimuksissa tunnistetaan yksittäisiä riskitekijöitä, sijaishuoltopaikan muutos ei ole yhteen tekijään perustuva tapahtuma, vaan monimutkainen prosessi, johon liittyy riskitekijöiden lisäksi myös suojaavia ja pysyvyyttä edistäviä tekijöitä (Harkin & Houston 2016; Khoo & Skoog 2014; Oosterman ym. 2007). Font ja Kim (2022) ovat todenneet, että sisarusten sijoittaminen samaan paikkaan edistää pysyvyyttä (ks. myös Rock ym. 2015). Tutkimuksissa on tarkasteltu erityisesti sijaisperheeseen sijoitettujen lasten sijoituksen pysyvyyttä edistäviä tekijöitä ja tunnistettu, että lapsen sopeutuminen sijaisperheeseen ja heidän välilleen muodostuva suhde suojaa lasta sijaishuoltopaikan muutokselta (Harkin & Houston 2016; Rock ym. 2015). Pysyvyyteen voidaan yhdistää myös useita sijaisvanhempiin ja -perheeseen liittyviä ominaisuuksia. Näitä ovat sijaisvanhempien motivaatio ja sitoutuminen sijaislapsiin sekä heidän huolenpitoonsa; iältään vanhempien ja kokeneempien sijaisvanhempien luo tapahtuva sijoitus sekä sijaisvanhempien vahvat vanhemmuuden taidot (Oosterman ym. 2007; Rock ym. 2015).

3.2 Sijaishuoltopaikan muutosten seuraukset

Sijaishuoltopaikan muutoksilla on seurauksia, jotka voivat muotoilla lapsen koko loppuelämää. Tutkimuksissa on havaittu, että toistuvilla muutoksilla on vaikutusta mielenterveyteen ja samalla ne altistavat post-traumaattiselle stressihäiriölle (Bederian-Gardner ym. 2016; O'Hare ym. 2023). Merkittävien suhteiden ja sosiaalisten verkostojen jatkuva keskeytyminen voi johtaa puutteellisiin kykyihin ystävystyä ja muodostaa tasapainoisia ihmissuhteita. Sijaishuollon muutokset voivat vähentää lasten ja nuorten uskoa omaan minäpystyvyyteensä sekä siihen, että he voivat vaikuttaa omaan kohtaloonsa. (Stott 2012.) Muutoksiin liittyy itsesyytöksiä ja tunteita siitä, että he ovat ei-toivottuja. Jatkuvat muutot voivat johtaa vaikeuksiin asettua ja kutsua mitään paikkaa kodiksi. Kääntöpuolena aikuistuneet sijaishuollon piirissä olleet nuoret aikuiset kuitenkin kertovat sopeutuvuudestaan, resilienssistään ja sisäisestä vahvuudestaan kohdata haasteet. (Chambers ym. 2018.)

Toistuvat sijaishuoltopaikan muutokset liittyvät myös riskialttiiseen käyttäytymiseen. Tuoreessa australialaisessa sijaishuollon kohorttitutkimuksessa havaittiin, että sijaishuoltopaikan muutoksilla on yhteys kontakteihin poliisin kanssa (O'Hare ym. 2023). Sijaishuollossa olleita täysi-ikäiseksi ehtineitä nuoria tutkinut Stott (2012) taas havaitsi, että sijaishuoltopaikan muutokset lisäävät nuorten aikuisten todennäköisyyttä käyttää päihteitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös sijaishuoltopaikkojen lukumäärän ja riskialttiin seksuaalisen toiminnan välistä suhdetta. Vaikka sijaishuollossa olleilla tunnistetaankin olevan muita enemmän esimerkiksi suunnittelemattomia raskauksia, tilastollista merkittävyyttä ei kuitenkaan havaittu.

Tutkimuksissa usein tarkasteltu teema on sijaishuoltopaikan muutosten vaikutus lasten koulumenestykseen. Muutoksiin liittyy monesti koulun vaihtuminen ja niillä on yhteys muita heikompaan koulumenestykseen, koulun keskeyttämiseen ja sitä kautta alempaan työllisyyteen aikuisuudessa (Chambers ym. 2016; Clemens ym. 2018; Goyette ym. 2021; Gypen ym. 2017). Alempi työllisyys taas johtaa esimerkiksi heikompaan toimeentuloon, puutteellisiin asumisolosuhteisiin ja riskiin joutua asunnottomaksi. Gypen ym. (2017) kuvaavatkin, että sijaishuoltopaikan muutokset voivat aikaansaada haitallisen kehän, jossa usein tapahtuvat muutot haittaavat opintoja ja näin johtavat yleisesti heikompaan pärjäämiseen elämässä.

Monissa tutkimuksissa tarkastellaan merkityksiä, joita lapset ja nuoret itse antavat sijaishuoltoapaikan muutoksille. Sijaishuollossa kasvaminen ja muutokset vaikuttavat lapsen käsitykseen perheestä. Mitchell (2016) käyttää psykologisen perheen käsitettä ja kuvaa, miten jokainen muutos tarkoittaa lapselle uuteen perhekulttuuriin sopeutumista. Lapset arvioivat uskomuksiaan perheen merkityksestä sekä siitä, keitä perheeseen kuuluu ja mitä rooleja heillä itsellään on perheessä. Toistuvat muutokset ja niiden seurauksena tapahtuva perhekäsityksen ja roolin määrittäminen voivat olla lapselle traumaattisia. Sijaishuoltoapaikan muutoksiin liittyy myös monimerkityksellisiä ja -tulkintaisia menetyksiä, jotka liittyvät muutoksissa tapahtuviin erokokemuksiin ja kiintymyssuhteiden katkeamisiin. Yhteiskunnassa ei välttämättä tunnisteta ja oikeuteta lasten kokemaa muutoksiin liittyvää surua, minkä vuoksi voidaankin puhua riistetyistä surusta. Menetyksen tunteen sosiaalinen tunnustaminen auttaa ja tukee lapsia ja nuoria suremaan menetystään ja siten luomaan uusia suhteita heistä huolta pitävien aikuisten ja muun ympäristön kanssa. (Leitch 2022.)

4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tässä tutkielmassa tarkastelen sijaishuollossa olevien lasten sijaishuoltoapaikkojen muutoksia.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia syitä ja riskitekijöitä on sijaishuoltoapaikan muutosten taustalla?
2. Mitä seurauksia sijaishuoltoapaikan muutoksilla on?

4.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus

Tutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, jonka ydin on tutkimusaiheeseen liittyvän kirjallisuuden systemaattinen tarkastelu. Kirjallisuuskatsaukselle on ominaista tiettyyn aiheeseen liittyvien havaintojen, teorioiden ja käytäntöjen analysointi, arviointi ja yhdistely. Siinä esitetään tämänhetkistä tietoa tuoreen ja luovan perspektiivin kautta ja tavoitellaan uutta ajattelua ja ymmärrystä. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on eri tutkimusten ja teorioiden vertaaminen sekä kokonaisvaltaisen, kriittisen ja tarkan ymmärryksen tuottaminen sen hetkisestä tiedosta. Samalla kirjallisuuskatsaus tuo ilmi olemassa olevan tutkimuksen aukkoja ja osoittaa, miten jo tiedettyjä asioita voidaan edistää. (Efron & Ravid 2018, 2, 4.) Aveyard (2014, luku 1) katsoo, että usean tutkimuksen perusteella laadittu kirjallisuuskatsaus antaa tutkimusaiheesta kattavamman kuvan kuin yksittäinen tutkimus. Tulosten yhdistäminen tekee tiedosta vakuuttavampaa ja näin ollen paremmin hyödynnettävää.

Tarkemmin tutkielmassani on kyse integroivasta kirjallisuuskatsauksesta. Se on narratiivisen katsauksen ohella toinen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen orientaatioista. Integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa tutkittavan ilmiön monipuolisen kuvauksen ja sallii analyysin pohjaksi erilaisin metodein tehdyt tutkimukset. (Salminen 2011, 6, 8.) Sen sijaan, että integroiva kirjallisuuskatsaus olisi vain aiemman tutkimuksen raportointia, se yhdistää aiempaa kirjallisuutta luoden uusia viitekehyksiä ja näkökulmia (Torraco 2005, 356). Efronin ja Davidin (2018, 34) mukaan integroiva kirjallisuuskatsaus kohdistuu tyypillisesti kahdentyyppisiin teemoihin: paljon tutkittuihin ja uusiin, vähemmän tutkittuihin aiheisiin. Paljon tutkituissa teemoissa kirjoittaja arvioi ja yhdistää tutkimusta määrittellen ja käsitteellistäen aihetta uudella

tavalla. Samalla syntyy uutta ymmärrystä. Vähemmän tutkituissa aiheissa taas tavoitellaan siihen asti kirjoitetun tutkimuskirjallisuuden synteisiä ja aiheen kokonaisvaltaista käsitteellistystä. (Ks. myös Torracco 2005, 357.) Integroivan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on teoriaperustan ja tulevaisuuden jatkotutkimusaiheiden luominen (Torraco 2005, 364).

Hyvin laadittu integroiva kirjallisuuskatsaus on systemaattisesti laadittu ja sen laatimisprosessi voidaan toistaa. Siitä käy ilmi, mistä tutkimuskirjallisuus on haettu, milloin haku tehtiin, kuka haun toteutti, millä hakusanoilla tutkimukset löydettiin, miten paljon artikkeleita löytyi eri hakusanayhdistelmillä ja miksi juuri tietyt artikkelit valittiin tutkimukseen. (Callahan 2010, 301.) Aineiston hankinnan onnistuminen on tutkimuksen onnistumisessa ratkaisevan tärkeää. Tarvittaessa tutkija voi kuitenkin palata kokoamaan lisää aineistoa tai määritellä tutkimusongelmansa uudelleen. (Kallio 2006, 23.)

4.3 Aineiston keruu, kriteerit ja aineiston kuvaus

Aloitin tiedonhaun syyskuussa 2023 tekemällä Google Scholarissa ja Andor-palvelussa hakuja erilaisilla lastensuojeluun, sijaishuoltoon ja sijaishuoltopaikan muutoksiin liittyvillä suomenkielisillä sanoilla. Lokakuussa 2023 laajensin englanninkielisiin sanoihin ja tein hakuja Andor-palvelussa sekä Social Services Abstracts (ProQuest) ja Sociology Source Ultimate (Ebsco) -tietokannoissa. Aineiston systemaattiset haut tein Andor-palvelussa sekä ProQuest- ja Ebsco-tietokannoissa 3.-6.11.2023. Rajasin haun vertaisarvioituihin artikkeleihin ja hakutulosten osuvuuden perusteella arvioin, että haut kannattaa keskittää kahteen jälkimmäiseen palveluun. Tulosten suuren määrän perusteella totesin, että haku on järkevää rajata koskemaan vain uusinta tutkimusta. Samalla aikarajaus mahdollistaa keskittymisen uusimpaan tutkimusaiheeseen koskevaan tietoon ja teinkin rajauksen koskemaan tutkimuksia, jotka on julkaistu 1.1.2014 jälkeisenä aikana.

Hakujen perusteella hakulausekkeekseni muodostui *((placement instability OR placement move OR unstable institutional care OR instability in foster care) AND (consequence OR effect)) OR ((placement OR long-term placement OR foster care OR foster placement OR out-of-home placement OR outofhome placement) AND (placement disruption OR placement breakdown OR placement move)) AND child*

welfare. Ebsco-tietokannassa sain hakulausekkeen tulokseksi 56 artikkelia. ProQuest-tietokannassa taas sain tulokseksi 3 635 artikkelia, jonka jälkeen muokkasin hakua niin, että asiasanat tulee löytyä artikkelin tiivistelmästä. ProQuest-tietokannan hakulausekkeella *ab((placement instability OR placement move OR unstable institutional care OR instability in foster care) AND (consequence OR effect)) OR ab((placement OR long-term placement OR foster care OR foster placement OR out-of-home placement OR outofhome placement) AND (placement disruption OR placement breakdown OR placement move)) AND child welfare* sain tulokseksi 132 artikkelia. Hakutulosten tutkiskelu osoitti, että Ebsco-tietokannan tulokset vaikuttivat tuovat tarkemmin vastauksia tutkimustehtävääni ja -kysymyksiini. Tietokannoissa oli kuitenkin samoja artikkeleja ja laajemmassa tutkielmassa olisi ollut mahdollista valikoida artikkeleita myös ProQuest-tietokannasta.

Seuraavassa vaiheessa selasin läpi kaikki Ebscon haun tuloksena olleet 56 artikkelia kiinnittäen huomiota tiivistelmiin, tuloksiin ja johtopäätöksiin. Tein selatessa muistiinpanoja tarkasteluni kannalta olennaisiksi toteamani artikkelien keskeisistä kohdista. Tässä vaiheessa rajasin tarkastelun ulkopuolelle artikkelit, joissa sijaishuoltopaikan muutos oli sivuosassa sekä pelkästään sukulaissijaishuoltoa tai adoptioon johtaneita sijaishuoltosuhteita käsittelevät artikkelit. Lisäksi rajasin pois yksin tulleita turvapaikanhakijoita koskevan kirjallisuuskatsauksen siinä tarkastellun ryhmän spesifiyden vuoksi. Silmäily osoitti, että yksittäisissä artikkeleissa ei ollut tarkasteltu sekä syitä että seurauksia, vaan niissä keskityttiin jompaankumpaan. Tässä vaiheessa aineisto rajautui 24 artikkeliin, joiden arvioin tuottavan sekä syihin että seurauksiin liittyvää tutkimuskysymyksiini vastaavaa tietoa.

Artikkelien tarkemman valikoinnin aloitin rajaamalla tarkasteluni ulkopuolelle kirjallisuuskatsaukset, joita 24 artikkelin joukossa oli kolme kappaletta. Tein rajauksen, sillä katsoin, että kirjallisuuskatsauksena tehtävän tutkielmani kannalta on mielekkäämpää käyttää aineistona muilla menetelmillä tehtyjä tutkimuksia. Lisäksi rajasin aineiston ulkopuolelle sijaishuollon pysyvyyttä mallintavan artikkelin, jossa käytetään Bronfenbrennerin ekologista systeemiteoriaa. Artikkelin rajautui aineiston ulkopuolelle, sillä siinä ei ollut lainkaan empiiristä aineistoa, mikä erottaa sen liaksi muista artikkeleista. Tarkempi kuvaus aineiston sisällyttämisen- ja poissulkukriteereistä on esitetty alla olevassa taulukossa (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vastaa tutkimuskysymykseen	Ei vastaa tutkimuskysymykseen
Englanninkielinen artikkeli	Muunkielinen artikkeli
Julkaistu vuonna 2014 tai sen jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2014
Vertaisarvioitu artikkeli	Vertaisarvioimaton artikkeli
Kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen tutkimus	Kirjallisuuskatsaus
Artikkelin maksuttomuus	Artikkelin maksullisuus
Sijaishuoltoa koskevat tutkimukset, joissa yhtenä sijaishuollon muotona voi olla sukulaissijaishuolto (kinship care)	Sijaishuoltoa koskevat tutkimukset, joissa tarkastellaan pelkästään sukulaissijaishuoltoa (kinship care)
Sijaishuoltoa koskevat tutkimukset, joissa sijaishuolto on voinut johtaa adoptioon	Sijaishuoltoa koskevat tutkimukset, joissa tarkastellaan pelkästään adoptioon johtaneita sijaishuoltosuhteita

Edellä esitettyjen rajausten jälkeen jäljelle jäi 20 artikkelia, jotka silmäilin vielä uudelleen läpi arvioiden samalla niiden tutkimuskysymysten ja -tulosten osuvuutta oman tutkimukseni kannalta. Lopullinen aineistoni koostuu kymmenestä artikkelista, joista kuusi on Euroopasta (Espanja, Norja, Saksa, Alankomaat ja Flanderi, Ranska, Ruotsi), yksi Kanadasta ja loput kolme Yhdysvalloista. Käytetyt aineistoartikkelit on merkitty lähdeluetteloön tähdellä (*). Oheisessa taulukossa (Taulukko 2.) on esitetty lopulliseen aineistoon valittujen artikkelien yksityiskohdat.

Taulukko 2. Tutkimusartikkelit

Tutkimuksen tekijä(t), nimi ja julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Keskeiset tulokset
Bernedo, I.M. & García-Martín, M.A. & Salas, M.D. & Fuentes, M.J. (2016) Placement stability in non-kinship foster care: variables associated with placement disruption. <i>European Journal of Social Work</i> , 19 (6), 917-930.	Analysoida pysyvyyttä sukulaissuhteeseen perustumattomissa sijoituksissa Espanjassa sekä selvittää aiemmassa tutkimuksessa tunnistettuja yhteyksiä sijaishuoltopaikan muutoksen sekä lasta ja perhettä koskevien muuttujien välillä	Vuosina 2008 ja 2014 toteutettu pitkittäistutkimus, joka koski 104 sijaishuollossa olevaa lasta. Tutkimus toteutettu kuvailevana tilastoanalyysinä, jonka aineistona oli lastensuojelun asiakastiedot ja kirjaukset, sijaishuoltajien vuonna 2008 täyttämät arviointilomakkeet ja jälkimmäisenä ajankohtana myös sosiaalityöntekijöiden haastattelut.	Lapsen korkeampi ikä sijoituksen alkaessa lisää riskiä sijaishuoltopaikan muutokselle. Samoin riskiä lisää lapsen ja sijaisvanhemman välisen suhteen vähäinen lämmön ja kommunikaation määrä.
Tonheim, M. & Iversen, A.C. (2019) "We felt completely left to ourselves." Foster parents' views on placement disruption. <i>Child & Family Social Work</i> 24 (1), 90-97.	Tutkia syitä, joiden vuoksi tapahtuu suunnittelemattomia sijaishuoltopaikan muutoksia	1. vaihe Norjassa Bergenin lastensuojelupalveluiden toteuttama puolistrukturoitu online-kysely, jonka perusteella saatu tiedot 132 sijaisvanhemmasta, jotka olleet mukana sijaishuoltopaikan muutoksessa vuosien 2013 ja 2015 välillä. 2. vaihe puolistrukturoitu haastattelulomake, jonka perusteella tehty tilastoanalyysi ja laadullisten vastausten teema-analyysi	Muutokseen johtaa useamman syyn esiintyminen samaan aikaan. Tunnistettuja syitä ovat tuen puute ja yhteistyön haasteet sosiaalipalveluiden kanssa, lapsen käytös, huolenpidon tarve ja huoli biologisten lasten hyvinvoinnista.
van Santen, E. (2015) Factors associated with placement breakdown initiated by foster parents - empirical findings from Germany. <i>Child & Family Social Work</i> 20 (2), 191-201.	Eri tekijöiden vaikutus todennäköisyyteen, jolla sijaishuoltopaikan muutos tapahtuu sijaisvanhempien aloitteesta sukulaissuhteeseen perustumattomissa sijoituksissa	Tilastoanalyysi Saksan lastensuojeluviranomaisten tuottamasta tietoaaineistosta, joka koskee 14 171 lasta, joiden sijaishuolto on päättynyt vuosien 2008 ja 2009 aikana.	Korkeampi riski sijaisvanhempien aloitteesta tapahtuvaan sijaishuoltopaikan muutokseen on pojilla, taloudellista tukea saavien vanhempien lapsilla, huoltajuuden menettäneiden vanhempien lapsilla, sijaisperheeseen 6 ja 15 ikävuoden välillä tulleilla lapsilla, eri sijaisperheessä tai laitoksessa aiemmin asuneilla lapsilla, uusperheiden lapsilla ja vahingollisen sosiaalisen käytöksen vuoksi sijoitetuilla lapsilla.
Vanderfaellie, J. & Goemans, A. & Damen, H. & Van Holen, F. (2018) Foster care placement breakdown in the Netherlands and Flanders: Prevalence, precursors, and associated factors. <i>Child & Family Social Work</i> 23 (3), 337-345.	Tutkia pitkäaikaisten sijaishuoltopaikkojen muutosten yleisyyttä ja sitä edeltäviä tekijöitä, muutosta edeltävää sijoitusten kestoa sekä sijaishuoltopaikan muutoksen yhteyttä lapsen ja sijaishuoltopaikan ominaisuuksiin	Tilastoanalyysi yhteensä 580 Alankomaissa ja Flanderissa asuvan lapsen tiedoista, jotka on sijoitettu vuosien 2004 ja 2007 välillä.	Sijaishuoltopaikka vaihtuu pääasiassa lapsen käyttäytymisen ongelmien ja sijaisvanhempien ongelmien vuoksi sekä sijais- ja biologisten vanhempien ristiriitojen vuoksi. Lapsilla, joilla on käyttäytymisen ongelmia, vanhemmilla lapsilla sekä lapsilla, jotka on sijoitettu seksuaalisen hyväksikäytön vuoksi, on suurempi riski sijaishuoltopaikan muutokselle. Näiden lisäksi riski on suurempi lapsilla, joilla on mielenterveyden ongelmia, joita ei ole hoidettu riittävällä tavalla.
Sattler, K.M.P. & Font, S.A. & Gershoff, E.T. (2018) Age-specific risk factors associated with placement instability among foster children. <i>Child Abuse & Neglect</i> Vol. 84 (2018), 157-169.	Mitkä lapsen ja tämän asiakkuushistorian ominaisuudet voidaan yhdistää sijaishuoltopaikan muutoksen syyhyn? Miten tunnistetut yhteydet vaihtelevat kehityksellisen iän mukaan?	Pitkittäistutkimus vuoteen 2016 asti Texasissa sijaishuoltoon vuosien 2008 ja 2009 aikana sijoitetuista lapsista, joiden lukumäärä 23 765 lasta	Eri riskitekijöiden vaikutukset vaihtelevat sijaishuoltopaikan muutoksen syyn ja kehityksellisen iän mukaan. Sukulaissuhteen perusteella tehty sijoitus sekä kaikkien sisarusten sijoittaminen lisäävät riskiä sijoituksen päättymiseen sijaishuoltajan puutteellisen huolenpidon vuoksi. Lapsen aloitteesta tapahtuvan muutoksen riskiä lisää se, että lapsi on tyttö tai latalalaisamerikkalaista syntyperää. Tummaihoisten lasten kohdalla riski on muita suurempi riski sijoituksen päättymiseen sijaishuoltopaikan soveltumattomuuden tai puutteellisen huolenpidon vuoksi.
McGuire, A. & Cho, B. & Huffhines, L. & Gusler, S. & Brown, S. & Jackson, Y. (2018) The relation between dimensions of maltreatment, placement instability, and mental health among youth in foster care. <i>Child Abuse & Neglect</i> Vol 86 (2018), 10-21.	Tutkia sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuuden epäsuoria vaikutuksia kaltoinkohtelun ja mielenterveyden ongelmien väliseen yhteyteen sekä miten kaltoinkohtelun eri tyypit liittyvät sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmiin	Tilastoanalyysi yhteensä 496 Keskilämmen alueelta (Yhdysvallat) olevien sijaishuollossa olevien vähintään 8-vuotiaiden lasten tiedoista	Kaltoinkohtelu ja sijoituspaikkojen vaihtuvuus vaikuttavat kumpikin erikseen mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmiin. Mikään kaltoinkohtelun tyypeistä ei ennustanut suurempaa sijoituspaikkojen vaihtuvuutta. Sijoituspaikan pysyvyys kriittistä sijaishuollossa olevien nuorten mielenterveydelle.

Tutkimuksen tekijä(t), nimi ja julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Keskeiset tulokset
Skoog, V. & Khoo, E. & Nygren, L. (2015) Disconnection and Dislocation: Relationships and Belonging in Unstable Foster and Institutional Care. <i>British Journal of Social Work</i> 45(6), 1888-1904.	Tutkia, miten lapset, jotka ovat kokeneet sijoituspaikkojen vaihtuvuutta, kuvaavat kuuluminen tunnetta ja suhteitaan heistä huolehtiviin aikuisiin	Tulkitseva fenomenologinen analyysi kahdentoista 8-18-vuotiaan ruotsalaisen sijaishuoltopaikan muutoksen kokeneen lapsen tai nuoren haastatteluista	Sijaishuollossa olevat lapset kaipasivat läheistä suhdetta pysyviin aikuisiin ja mahdollisuutta tuntea kuuluvansa johonkin. Tätä tarvetta oli vaikea tyydyttää heidän vanhempiensa ongelmallisten elämänkulkujen, sijaishuollon muuttuvien olosuhteiden ja sosiaalityöntekijöiden vaihtumisen vuoksi. Tämän vuoksi jotkut lapset lopulta alkoivat työntää aikuiset luotaan suojatakseen itseään pettyyksiltä.
Villodas, M.T. & Cromer, K.D. & Moses, J.O. & Litrownik, A.J. & Newton, R.R. Davis, I.P. (2016) Unstable child welfare permanent placements and early adolescent physical and mental health: The roles of adverse childhood experiences and post-traumatic stress. <i>Child Abuse & Neglect</i> Vol. 62(2016), 76-88.	Tutkia, millaisia rooleja lapsuuden haitallisilla kokemuksilla (ACE) ja post-traumaattisella stressillä on liittyen sijaishuoltopaikan muutosten sekä fyysisen ja psyykkisen terveyden väliseen yhteyteen	Pitkittäistutkimus yhteensä 330 pahoinpitelyä tai laiminlyöntiä kokeneesta lapsesta San Diegon piirikunnasta Yhdysvalloista. Tilastoanalyysin aineistona lastensuojelun asiakastiedot ja lasten sekä huoltajan/sijaisvanhemman haastattelut kahden vuoden välein neljän vuoden iästä 14 vuoden ikään sekä	Lapsilla, jotka kokivat enemmän sijaishuoltopaikan muutoksia oli enemmän lapsuuden haitallisia kokemuksia (ACE) kuin lapsilla, joilla oli pysyvä sijoituspaikka. Heillä oli myös korkeammat post-traumaattisen stressin tasot 12 vuoden ikään mennessä. Korkeampi ACE-pisteiden määrä liittyi korkeampaan mielenterveyden ongelmien määrään ja korkeampi post-traumaattisen stressin määrä korkeampaan fyysisten ja mielenterveyden ongelmien määrään niillä lapsilla, jotka kokivat enemmän sijaishuoltopaikan muutoksia.
Hébert, S.T. & Lanctôt, N. (2016) Association Between Unstable Placement Patterns and Problem Behaviors in Adolescent Girls. <i>Residential treatment for children & youth</i> Vol. 33(3-4), 286-305.	Luoda sijaishuoltopaikkojen ja sosiaalityöntekijöiden pysyvyyteen liittyvä mallinnus sekä määrittää niiden vaihtuvuuden vaikutus sijaishuollossa olevien tyttöjen ongelmakäyttäytymiseen 18 kuukauden tarkasteluajanjakson aikana	Pitkittäistutkimus 18 kuukauden ajalta yhteensä 249 sijaishuollossa olevan Montrealista, Kanadasta kotoisin olevan tytön asiakastiedoista ja heidän kyselylomakkeissa antamistaan tiedoista. Aineisto analysoitu tilastomenetelmillä.	Mallinnuksessa luotu kolme kategoriaa sisältävä malli koskien sijoitukseen liittyvien tekijöiden pysyvyyttä (pysyvä, suhteellisen muuttuva ja muuttuva). Tulosten mukaan muuttuvien sijoitusten kategoriaan kuulumisella suurin vaikutus ongelmakäyttäytymiseen, joista erityisesti seksikauppaan liittyvään toimintaan. Sijoitusten määrä ei pelkästään kuitenkaan selittänyt ongelmakäyttäytymistä, vaan vaikutusta myös esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden vaihtumisella.
Delaville, E. & Pennequin, V. (2020) Foster Placement Disruptions in France: Effects on Children and Adolescents' Emotional Regulation. <i>Child & adolescent social work journal</i> 37(5), 527-536.	Tutkia sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuuden vaikutusta tunteiden säätelyyn, selviytymisstrategioihin ja luonteeseen kolmen vaihtoehdoisen sijaishuoltopaikan pysyvyyssyyppin (yksittäinen sijaishuoltopaikka; monia sijaishuoltopaikkoja; vaihtelu sijaishuoltopaikkojen ja vanhemman/vanhempien kanssa asumisen välillä) kautta	Tilastoanalyysi, jonka aineistona yhteensä 221 ranskalaisen 7-16 -vuotiaan lapsen asiakastiedot sekä vanhempien/sijaisvanhempien tai lasten itsensä täyttämänsä arviointilomakkeet. Lapsista 106 sijaishuollossa ja 114 kuului kontrolliryhmään.	Lapset, joilla oli monia sijaishuoltopaikkoja, olivat emotionaalisesti haavoittuvampia kuin kahteen muuhun ryhmään kuuluvat lapset.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkielmani aineiston järjestämisessä on hyödynnetty aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysille on ominaista tekstin merkitysten etsiminen ja dokumenttien sisällön sanallinen kuvailu niin, että aineisto saadaan tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman, että sisältö katoaa tai muuttuu. Tavoitteena on tehdä selkeitä

ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.) Sisällönanalyysi etenee teknisesti siten, että ensimmäisessä vaiheessa tunnistetaan asiat, joista ollaan kiinnostuneita ja pelkistetään ne yksittäisiksi ilmauksiksi. Tämän jälkeen ilmaukset yhdistetään samaan kategoriaan ja sille annetaan sisältöä kuvaava nimi. Analyysiä jatketaan yhdistämällä toisiinsa samansisältöisiä alakategorioita, joista muodostetaan edelleen yläkategorioita, joille annetaan niiden sisältöä kuvaavat nimet. (Miles & Huberman 1994; ref. Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4).

Kirjallisuuskatsauksessa sisällönanalyysiä voidaan käyttää aineiston luokittelun apuna. Ruusuvuori ym. (2010) painottavat, että saadut luokat eivät kuitenkaan ole kirjallisuuskatsauksen tulos, vaan ainoastaan apukeino tiedon tarkasteluun ja aineiston järjestämiseen. Kirjallisuuskatsauksen varsinaisten tulosten hahmottuminen vaatii, että saatuja luokkia ja niiden sisältämiä kuvauksia tarkastellaan kirjallisten lähteiden valossa. (Ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.) Aineiston järjestäminen edistää johtopäätösten tekoa, mutta pelkän sisällönanalyysin avulla ei voida tehdä johtopäätöksiä (Grönfors & Vilkkä 2011, 94).

Aloitin aineistoni analyysin lukemalla valitsemani artikkelit läpi. Kokosin samalla yhteenvedon tutkimusten yksityiskohdista (Taulukko 2.) ja hahmottelin miellekartan keskeisistä tuloksista. Karkeimmillaan jaoin aineiston tulokset kahteen pääkategoriaan, jotka ovat syitä ja riskitekijöitä koskevat tulokset sekä seurauksia koskevat tutkimustulokset. Kummastakin pääkategoriasta tunnistin kolme alakategoriaa. Ensimmäisen alakategoriat ovat lapsen liittyvät tekijät, lapsen biologisiin vanhempiin liittyvät tekijät sekä sijaishuoltopaikkaan ja sosiaalityöntekijään liittyvät tekijät. Jälkimmäisen alakategoriat taas ovat mielenterveyden haasteet, käytösongelmat ja haasteet sosiaalisissa suhteissa. Osassa riskitekijöitä ja syitä koskevista tutkimustuloksista tunnistetaan eri tahojen väliseen vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia (esimerkiksi sijaisvanhemman ja biologisen vanhemman väliset vuorovaikutusongelmat). Tämän vuoksi joitain tutkimustuloksia voidaan liittää kahteen eri kategoriaan. Pääsääntöisesti tutkimustulokset liittyvät kuitenkin vain yhteen kategoriaan.

5 TULOKSET

5.1 Sijaishuoltopaikan muutokseen liittyviä syitä ja riskitekijöitä

Lapseen liittyvät tekijät

Tutkimusaineistoni perusteella lapsen vanhempi ikä sijoituksen alkaessa vaikuttaa olevan sijaishuoltopaikan muutokseen liittyvä riskitekijä. Tähän tulokseen päätyivät tutkimuksessaan Bernedo ym. (2016), Vanderfaeillie ym. (2018) sekä van Santen (2015), jotka tarkastelivat sijaisperheessä asuvien lasten sijaishuoltopaikan muutoksia. Samaan tulokseen päätyivät myös Sattler ym. (2018), joiden tutkimusta ei ollut rajattu tiettyyn sijaishuoltopaikkatyyppiin. Mainituista tutkimuksista kahdessa ensimmäisessä ei esitetty tarkempaa ikärajausta, mutta van Santen (2015) määritteli 6–15-vuotiaana sijaisperheeseen tulevilla lapsilla olevan muita ikäryhmiä suurempi riski sijaishuoltopaikan muutokseen. Sattler ym. (2018) taas totesivat, että vaikka 6–12-vuotiailla on pieniä lapsia suurempi riski sijaishuoltopaikan muutokseen, on se kaikkein suurin 13 vuotta täyttäneillä ja sitä vanhemmilla lapsilla.

Toinen lapseen liittyvä sijaishuoltopaikan muutoksen riskitekijä vaikuttaa tutkimusaineistoni perusteella olevan lapsen käyttäytymisen ja mielenterveyden haasteet. Tämä tulee esiin van Santenin (2015), Vanderfaeillien ym. (2018) sekä Tonheimin ja Iversenin (2019) tutkimuksissa. Käytöksen haasteet liittyvät yhtäältä sijoituksen syihin, kuten van Santenin (2015) tuloksissa todetaan (ks. myös Vanderfaeillie 2018) ja toisaalta sijoituksen aikaiseen käytökseen. Mielenterveyden haasteiden vuoksi tapahtuvien sijaishuoltopaikan muutosten riskiä lisää ongelmien riittämätön hoito (Vanderfaeillie 2018). Tonheimin ja Iversenin (2019) tutkimuksessa tarkasteltiin norjalaisten sijaisvanhempien näkemyksiä sijaishuoltopaikan muutosten syistä. Useimmin esiin tuotu lapseen liittyvä syy oli käytös, johon liittyi rikollisuutta, valehtelua, uhkaavaa käytöstä, aggressiivisuutta ja väkivaltaa. Näiden lisäksi raportoitiin päihteiden käyttöä, kiintymyssuhteiden muodostamiseen liittyviä ongelmia sekä lapsen mielenterveyden haasteita. Edellä mainittujen tulosten lisäksi aineistooni sisältyi myös tutkimus, jossa ei löydetty yhteyttä käytöksen haasteiden ja sijaishuoltopaikan muutosten välillä (Bernedo ym. 2016).

Kolmas tutkimusaineistossa toistuva lapseen liittyvä riskitekijä on, että lapsi on kokenut jo yhden tai useamman aiemman sijaishuoltopaikan muutoksen. Toistuvat muutokset saattavat heikentää sopeutumista jälleen yhteen uuteen sijaishuoltopaikkaan ja jokainen muutos kasvattaa muutosriskiä 12 prosentilla (Vanderfaeillie ym. 2018). Van Santen (2015) painottaakin, että sijaisvanhemmille, joiden perheeseen sijoitetaan aiemmin toisessa sijaishuoltopaikassa ollut lapsi, tulisi tarjota erityistä tukea. Iän, käyttäytymisen ja mielenterveyden haasteiden sekä toistuvien sijaishuoltopaikan muutosten lisäksi aineistoni tutkimuksissa oli löydetty joitain yksittäisiä muutosten takana olevia riskitekijöitä. Näitä olivat seksuaalinen hyväksikäyttö sijoituksen syynä, lapsen ja sijaisvanhempien erilainen etninen tausta sekä sukupuoli, jossa tulosten mukaan pojilla oli tyttöjä suurempi riski sijaishuoltopaikan muutokseen (Vanderfaeillie ym. 2018; Sattler ym. 2018; van Santen 2015).

Lapsen biologisiin vanhempiin liittyvät tekijät

Lapsen biologisiin vanhempiin liittyvillä tekijöillä on merkitystä sijaishuoltopaikan pysyvyydelle. Sijaisvanhempien aloitteesta tapahtuneita sijaishuoltopaikan muutoksia tarkastellut van Santen (2015) huomioi tutkimuksessaan vanhempien taustaan, toimeentuloon ja perhetilanteeseen liittyviä tekijöitä. Vanhempien saama taloudellinen tuki ja huoltajuuden menetys näyttävät lisäävän riskiä sijaishuoltopaikan muutokseen. Lisäksi uusperheeseen kuuluminen vaikuttaa lisäävän riskiä muihin perhemuotoihin verrattuna. (van Santen 2015.) Sijaisperheisiin sijoitettujen lasten sijaishuoltopaikan muutosten syitä tarkastelleessa Vanderfaeillien ym. (2018) tutkimuksessa taas tunnistettiin biologisten ja sijaisvanhempien väliset konfliktit muutoksen syynä.

Vanhempia koskevien yksittäisten tekijöiden sekä biologisten ja sijaisvanhempien välisen suhteen lisäksi tutkimuksissa on tarkasteltu myös lapsen ja biologisten vanhempien sijoituksen aikaista suhdetta ja sen vaikutusta pysyvyyteen. Vuosien 2008 ja 2014 välillä tehdyssä pitkittäistutkimuksessa havaittiin, että tarkasteluajanjakson alussa vanhempiaan tavanneiden lasten sijaishuoltopaikat olivat pysyvämpiä kuin lasten, joilla ei ollut kontaktia vanhempaansa. Tutkimuksessa kuitenkin havaittiin, että lähes kaikki lapset, joiden sijaishuoltopaikka oli tarkasteluajanjaksolla vaihtunut lastensuojelulaitokseen, olivat tarkastelun alussa tavanneet vanhempiaan. (Bernedo ym. 2016.) Tämän tutkimuksen perusteella ei siis voida todeta, että suhteen säilyminen vanhempiin johtaisi sijoituksen pysyvyyteen.

Sijaishuoltopaikkaan ja sosiaalityöntekijään liittyvät tekijät

Lapsen ja hänen biologisiin vanhempiinsa liittyvien tekijöiden tapaan myös sijaishuoltopaikkaan liittyvät riskitekijät voivat johtaa sijaishuoltopaikan muutokseen. Tähän lopputulokseen tultiin Tonheimin ja Iversenin (2019) tutkimuksessa, jossa kiinnitettiin huomiota sijaisvanhempien huolenpitokyvyn ja kapasiteetin kohtaamattomuuteen lapsen tuen tarpeiden kanssa. Joissain tapauksissa lapsi olisi tarvinnut erilaista tukea kuin sijaisperhe pystyi antamaan tai sijaisvanhemmat menettivät uskon siihen, että pystyisivät auttamaan lasta. Sijaishuoltopaikan mahdollisuuksien ja lapsen tarpeiden välistä eroa tarkasteltiin myös Yhdysvalloissa Texasissa toteutetussa yli 23 000 lapsen kohorttitutkimuksessa. Siinä todettiin, että sijaishuoltopaikan muutoksia tapahtuu lapsen tarpeiden ja sijaishuoltopaikan tarjoaman tuen välisen eron vuoksi muita enemmän sijaisperheissä sekä lastensuojelulaitoksissa asuville lapsille, kun taas sukulaisen luo sijoitetut lapset kokevat vähemmän muutoksia. Tutkimuksessa kuitenkin tunnistettiin, että sukulaisen luo tehdyt sijoitukset sisälsivät muita suuremman riskin sijaishuoltoon liittyvien sopimusten rikkomusten ja lapsen turvallisuuden vaarantumisen vuoksi tehtävään sijaishuoltopaikan muutokseen. (Sattler ym. 2018.)

Sijaishuoltopaikan muutokset voivat johtua myös erilaisista sijaisperheen tilanteeseen liittyvistä tekijöistä ja niiden muuttumisesta. Muutos voidaan tehdä sijaisvanhemman uupumuksen, vanhemmuuden haasteiden tai terveysongelmien vuoksi, mutta myös biologisten tai muiden sijaislasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden takaamiseksi (Tonheim & Iversen 2019; Vanderfaeillie ym. 2018). Muiden lasten turvallisuus aiheuttaa huolta etenkin tilanteissa, joissa sijaislapsen käytös on väkivaltaista tai uhkaavaa, lapsi tarvitsee vanhemman täyden huomion tai sijaislapsella on negatiivinen vaikutus muiden lasten käyttäytymiseen. Tällöin muutoksen perusteeksi voidaan kuvata avioliiton tai perheen pelastamista. (Tonheim & Iversen 2019.) Sijoitetun lapsen ja sijaisperheen välistä tunnesuhdetta tutkineet Bernedo ym. (2016) totesivat lapsen ja sijaisvanhempien välisen suhteen merkityksellisyyden sijaishuoltopaikan pysyvyydelle. Lapsen ja sijaisvanhempien välinen vähäinen lämpö, heikko kommunikaatio ja sijaisvanhempien kriittiset ja torjuvat ilmaisut ennustavat sijaishuoltopaikan muutosta, kun taas lämmön näyttäminen ja sujuva kommunikaatio edesauttavat sijoituksen pysyvyyttä.

Aineistoni tuloksissa kiinnitettiin huomiota myös sosiaalityöntekijöiden rooliin sijoituksesta päätettäessä ja sen aikana. Norjalaisessa tutkimuksessa, johon osallistui 132 sijaishuoltoapaikan muutoksen kokenutta sijaisvanhempaa, nähtiin tuen puute lastensuojelun viranomaisilta yhtenä muutoksen syynä. Tähän liittyi huonoksi koettua yhteistyötä ja tunne siitä, ettei tule kuulluksi ja arvostetuksi sekä kokemuksia riittämättömästä tuesta ja seurannasta. Näiden lisäksi osa vastaajista koki, että sosiaalityöntekijät eivät ennen sijoitusta varmistaneet riittävällä tavalla lapsen tarpeiden ja sijaisperheen kapasiteetin yhteensopivuutta, minkä vuoksi sijaisperheeseen sijoitettiin lapsia, jotka olisivat tarvinneet erityyppistä hoivaa. Osa tutkimukseen osallistuneista sijaisvanhemmista koki, että apua ei saanut, vaikka sitä olisi pyytänyt ja tämän vuoksi päätyi lopulta esittämään lapsen sijaishuoltoapaikan muutosta. (Tonheim & Iversen 2019.)

5.2 Sijaishuoltoapaikan muutosten seurauksia

Mielenterveyden haasteet

Paitsi sijaishuoltoapaikan muutosten syynä, mielenterveyden haasteet tulevat aineistossani esiin myös muutosten seurauksena. Mielenterveyden ongelmien, kuten masennuksen, ahdistuneisuuden ja itsetuhoisuuden, yhteys sijaishuoltoapaikan muutoksiin näkyy amerikkalaisten McGuiren ym. (2018) tuloksissa. Ranskalaisessa 221 lasta koskeneessa tutkimuksessa taas havaittiin, että lapset, joilla on ollut useita sijaishuoltoapaikkoja, ovat muita levottomampia ja impulsiivisempia. Lisäksi heillä on haasteita keskittymisessä ja pitkäjänteisyydessä sekä taipumuksena vältellä stressiä aiheuttavia tilanteita. Sijaishuoltoapaikan muutoksilla on vaikutusta myös lasten ongelmanratkaisukykyyn. (Delaville & Pennequin 2020.)

Villodas ym. (2016) tarkastelivat sijaishuoltoapaikan muutoksia lapsuuden haitallisia kokemuksia koskevan ACE-teorian kautta. Pitkittäistutkimus toteutettiin kymmenen vuoden aikana ja siinä havainnoitiin sijaishuoltoapaikan muutosten yhteyksiä post-traumaattiseen stressiin ja lapsuuden haitallisiin kokemuksiin (ACE-kokemus). Tutkimuksessa havaittiin, että useita sijaishuoltoapaikan muutoksia kokeneilla lapsilla on enemmän ACE-kokemuksia, mikä edelleen yhdistyy suurempaan mielenterveyden ongelmien määrään. Suurempi ACE-kokemusten määrä liittyy myös korkeampaan post-traumaattiseen stressiin, jolla on niin ikään vaikutusta mielenterveyteen.

Sijaishuoltopaikan muutokset voivat olla lapselle traumaattisia, ja toistuvat muutokset voivat johtaa stressin kasautumiseen, mikä haittaa tunteiden, käyttäytymisen, kognitiivisten ja neurobiologisten säätelyjärjestelmien syntymistä. Tällä taas on edelleen vaikutusta erilaisten fyysisten ja psyykkisen terveyden ongelmien syntyyn. Tutkimusten perusteella sijaishuoltopaikan pysyvyys vaikuttaa kriittiseltä lasten mielenterveyden kannalta.

Käytösongelmat

Mielenterveyden haasteiden lisäksi sijaishuoltopaikan muutoksilla on yhteyksiä myös käyttäytymisen ongelmiin. Tämä näkyy McGuiren ym. (2018) tutkimustuloksissa, joissa mainitaan käyttäytymisen ongelmaksi esimerkiksi aggressiivisuus. Kanadalaiset Hébert ja Lanctôt (2016) keskittyivät tutkimuksessaan tyttöjen sijaishuoltopaikan muutoksiin, joihin he yhdistivät myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vaihdosten lukumäärän. Tutkimukseen osallistui 249 tyttöä ja se toteutettiin 1,5 vuotta kestävästä pitkittäistutkimuksena, jossa tarkasteltiin muutosten vaikutuksia ongelmakäytöksen eri tyyppeihin. Eniten muutoksia kokeneilla tytöillä havaittiin olevan suurin riski seksikauppaan liittyvään toimintaan kuten prostituutioon. Muutoksilla ei havaittu olevan yhteyksiä aggressiivisuuteen, varkauksiin, jengitoimintaan tai päihteiden käyttöön. Tyttöjen sijaishuoltopaikan muutokset näyttävät siis altistavan itsensä vaarantavalle käyttäytymiselle muita vaarantavan käytöksen sijaan.

Haasteet sosiaalisissa suhteissa

Kolmas aineistossani esiintyvä sijaishuoltopaikan muutosten seuraus on niiden vaikutus lapsen kykyyn muodostaa ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Sijaishuoltopaikkojen muutoksissa lapsesta huolta pitävät aikuiset vaihtuvat, minkä vuoksi lasten täytyy jatkuvasti sopeutua, katkaista aiemmin luodut suhteet ja luoda uusia. Samalla monesti myös kaverit ja koulu vaihtuvat, mikä lisää muutosten haastavuutta. Monia muutoksia kokeneet lapset ovat emotionaalisesti muita haavoittuvampia, mikä näkyy sosiaalisten tilanteiden välttelynä ja vaikeutena luottaa muihin. Useasti sijaishuoltopaikkaa vaihtaneet lapset osoittavat myös suurta sääntöjen ja aikuisen auktoriteetin kunnioitusta, sillä heille on tärkeää, mitä muut ajattelevat heistä ja miten aikuiset arvioivat heitä. (Delaville & Pennequin 2020.)

Suhteiden luomisen vaikeus näkyy myös ruotsalaisten Skoogin ym. (2015) tutkimuksessa, jossa haastateltiin 12 sijaisperheissä ja lastensuojelulaitoksissa kasvanutta sijaishuoltopaikan muutoksen kokenutta lasta ja nuorta. Tulokset osoittivat, että lapset kaipaavat läheistä suhdetta heidän huolenpidostaan vastaavien aikuisten kanssa sekä mahdollisuutta tuntea kuuluvansa johonkin. Läheinen suhde tarkoittaa lapselle heidän kuuntelemistaan ja ymmärtämistään, aidon kiinnostuksen näyttämistä ja inhimillistä kohtelua. Todellisuudessa tällaisia suhteita ei kuitenkaan aina synny ja monet kokevat sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijän vaihtumisia, minkä seurauksena he voivat itseään suojatakseen alkaa pitää etäisyyttä aikuisiin. Tästä voi aiheutua pitkälle aikuisuuteen seuraavia vaikeuksia kyvyssä muodostaa pitkäaikaisia ja pysyviä ihmissuhteita. Toistuvia muuttoja kokeneet lapset saattavat myös jäädä valmiustilaan, jossa ovat aina valmiina muuttamaan ja kokevat, etteivät kuulu mihinkään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmani tulokset osoittavat, että sijaishuoltopaikan muutoksiin liittyy niin lapsen, tämän biologisiin vanhempiin kuin sijaishuoltopaikkaan ja sosiaalityöntekijäänkin liittyviä syitä ja riskitekijöitä. Keskeisiä lapsen liittyviä tekijöitä ovat vanhempi ikä sekä käyttäytymisen ja mielenterveyden haasteet. Tulokset saavat tukea myös aiemmista tutkimuksista (esim. Jedwab ym 2019; Oosterman ym. 2007; Rock ym. 2015; Vreeland ym. 2020). Sitä vastoin biologisiin vanhempiin liittyvät tekijät eivät esiinny aineistossani ja tutkimuskirjallisuudessa yhtä selvinä, vaikka tunnistetaankin yksittäisiä esimerkiksi vanhempien taustaan ja elämäntilanteeseen liittyviä muuttujia. Sijaishuoltopaikkaan liittyvänä tekijänä tutkimuksessani tulee esiin lapsen ja sijaisvanhempien tai muiden sijaishuollosta vastaavien aikuisten välinen suhde sekä sijaisperheen tilanteeseen liittyvät tekijät. Samantyyppisiä havaintoja on tehty myös aiemmissa tutkimuksissa (Rock ym. 2015; van Rooij ym. 2015; Taylor ja McQuillan 2015). Myös sosiaalityöntekijöiltä saadun tuen puute ja suhteen laatu näyttää liittyvän sijaishuoltopaikan muutoksia koskevaan riskiin niin aineistossani kuin aiemmassa tutkimuskirjallisuudessakin (Khoo & Skoog 2014; Rock ym.2015).

Sijaishuoltopaikan muutosten seuraukset näyttäytyvät aineistossani mielenterveyden haasteina, käytösongelmina ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvinä vaikeuksina. Aineistossani esiintyvät mielenterveyden haasteet, kuten masennus, ahdistuneisuus, levottomuus ja post-traumaattinen stressi, saavat tukea myös tutkimuskirjallisuudesta (Bederian-Gardner ym. 2016; O'Hare ym. 2023). Samoin tukea saavat aineistoni osoittamat käytösongelmat ja sosiaalisten suhteiden haasteet, vaikka teoriaosiossa esittelemässäni tutkimuskirjallisuudessa näitä arvioidaankin eri näkökulmista kuin aineistossani (esim. O'Hare ym. 2023; Stott 2012). Mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmat vaikuttavat olevan niin sijaishuoltopaikan muutosten syitä ja riskitekijöitä kuin niiden seurauksiakin. Ongelmat ja muutokset voivatkin muodostaa monimutkaisen kaksisuuntaisen kehän, joka tulisi lapsen hyvinvoinnin takaamiseksi pystyä katkaisemaan.

Tutkimuskirjallisuuden ja -aineiston perusteella sijaishuoltopaikan muutokseen vaikuttaa johtavan monimutkaisia kehityskulkuja ja ne aiheuttavat kauaskantoisia seurauksia. Muutos on usein monen asian summa, eikä niinkään yksittäisen tekijän

aiheuttama. Tuloksiani tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä sijaishuollon perimmäinen periaate, joka on mahdollistaa lapselle turvallinen jokapäiväinen elämä ja paremmat mahdollisuudet kehittymiseen kuin hänellä on kotiympäristössään (Skoog ym. 2015). Tutkimustulosteni perusteella voidaan todeta, että tämä ei toteudu kaikilla lapsilla jatkuvien sijaishuoltoapaikan muutosten vuoksi. Tunnistettujen kielteisten seurausten vuoksi sijaishuoltoapaikan muutosten määrä tulisi saada minimoitua. Tämä asettaa vaatimuksen lasten sijaishuoltoapaikan valinnalle ja siellä tapahtuvan huolenpidon ja työn tukemiselle, mikä on tulosteni mukaan erityisen kriittistä vanhemmalla iällä sijaishuollon piiriin tulevien lasten kohdalla. Huomiota tulisi kiinnittää myös lasten mielenterveyspalveluiden saatavuuteen, mihin liittyvät ongelmat näkyvät myös keväällä 2023 valmistuneessa lastensuojelun kokonaisuudistuksen visiovaiheen raportissa (Hoikkala ym. 2023). Muutokset tulisi toteuttaa hallitusti kokonaistilanteen arvion jälkeen ja lapsen tulisi olla muutoksessa aktiivinen toimija, joka on tietoinen sen perusteista, vaiheista ja aikataulusta.

Tutkimuksia kartoittaessa ja aineistoani tutkiessa havaitsin, että sijaishuoltoapaikan muutosten seurauksia on tutkittu suppeammin kuin syitä ja riskitekijöitä. Jotta saadaan lisää aiheeseen liittyvää tietoa, olisi sijaishuoltoapaikan muutosten seurauksia hyvä tutkia laajemmin esimerkiksi kohorttitutkimuksena. Aihe kaipaa myös kotimaista tutkimusta. Tutkielmaa kirjoittaessani olen monessa kohtaa kokenut tuskaa aihevalinnastani ja asioista, joita olen saanut tietää aiheeseen perehtyessäni. Olen tehnyt samalla viimeistä sosionomiopintojeni harjoitteluani. Sijaishuoltoapaikan muutokset tulivat yllättäen vastaan myös siellä, kun kohtasin nuoren, joka kertoi vaikeuksistaan sanoittaa pahaan oloaan ohjaajille paikassa, jossa oli ollut vasta viikon. Kun kysyin, miksi hänen oli pitänyt muuttaa, nuori vastasi minulle: ”Ne eivät pärjänneet mun kanssa.” Valitsin nuoren vastauksen tutkielman nimeen, sillä se palautti mieleeni syyn, miksi halusin tehdä tutkielmani sijaishuoltoapaikan muutoksista. Se oli haluni ymmärtää, mistä sijaishuoltoapaikan muutoksissa aidosti on kyse ja miten niitä voidaan ennaltaehkäistä. Osaltaan tämän ymmärrys turvaa lasten ja nuorten tasapainoista ja hyvää kasvua.

LÄHTEET

(*) Kirjallisuuskatsauksen aineistolähde

Aveyard, Helen (2014) *Doing a literature review in health and social care: a practical guide* (ePub-versio). Berkshire: Open University Press.

Bederian-Gardner, Daniel & Hobbs, Sue D. & Ogle, Christin M. & Goodman, Gail S. & Cordón, Ingrid M. & Bakanosky, Sarah & Narr, Rachel & Chae, Yoojin & the NYTD/CYTD Research Group (2018) Instability in the lives of foster and nonfoster youth: Mental health impediments and attachment insecurities. *Children and Youth Services Review* 84(2018), 159–167.

(*) Bernedo, Isabel M. & García-Martin, Miguel A. & Salas, María D. & Fuentes María J. (2016) Placement stability in non-kinship foster care: variables associated with placement disruption. *European Journal of Social Work*, 19(6), 90–97.

Callahan, Jamie L. (2010) Constructing a Manuscript: Distinguishing Integrative Literature Reviews and Conceptual and Theory Articles. *Human resource development review* 9(3), 300–304.

Chambers, Ruth M. & Crutchfield, Rashida M. & Willis, Tasha Y. & Cuza, Haydée A. & Otero, Angelica & Goddu Harper, Stephanie G. & Carmichael, Heather (2018) “It’s just not right to move a kid that many times:” A qualitative study of how foster care alumni perceive placement moves. *Children and Youth Services Review* 86(2018), 76–83.

Clemens, Elysia V. & Klopfenstein, Kristin & Lalonde, Trent L. & Tis, Matt (2018) The effects of placement and school stability on academic growth trajectories of students in foster care. *Children and Youth Services Review* 87(2018), 86–94.

(*) Delaville, Emeline & Pennequin, Valérie (2020) Foster Placement Disruptions in France: Effects on Children and Adolescents’ Emotional Regulation. *Child & adolescent social work journal* 37(5), 527–536.

Eduskunnan oikeusasiamies (2023) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022.
www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_11+2023.pdf Viitattu 29.12.2023.

- Efron, Sara Efrat & Ravid, Ruth (2018) *Writing the Literature Review: A Practical Guide* (ePub-versio). New York: Guilford Publications.
- Eronen, Tuija (2013) *Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Raportti 4/2013.*
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104355/URN_ISBN_978-952-245-833-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 29.12.2023.
- Font, Sarah A. & Kim, Hyun Woo (2022) *Sibling Separation and Placement Instability for Children in Foster Care. Child Maltreatment 27(4), 583–595.*
- Forsberg, Hannele (2018) *Synteesi: Paikkatietoinen hyvinvointi. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) Monen kodin lapset (e-kirja). Helsinki: Gaudeamus.*
- Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula (2023) *Lastensuojelu 2022. Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. Tilastoraportti 24/2023 16.5.2023.*
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence Viitattu 28.12.2023.
- Goyette, Martin & Blanchet, Alexandre & Esposito, Tonino & Delaye, Ashleigh (2021) *The role of placement instability on employment and educational outcomes among adolescents leaving care. Children and Youth Services Review 131(2021), 106264.*
- Grönfors, Martti & Vilkkä, Hanna (toim.) (2011) *Laadullisen tutkimuksen kenttätöyömenetelmät. SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkkä: Hämeenlinna.*
https://vilkkä.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf Viitattu 21.11.2023.
- Gypen, Laura & Vanderfaeillie, Johan & De Mayer, Skrallan & Belenger, Laurence & Van Holen, Frank (2017) *Outcomes of children who grew up in foster care: Systematic-review. Children and Youth Services Review 76(2017), 74–83.*
- Haapala, Maija & Jokela, Camilla (2023) *Rakenteellisen sosiaalityön ja trauminformoidun työotteen yhteyksiä. Teoksessa Johanna Linner Matikka & Tiia Hipp (toim.) Traumainformoitu työote (e-kirja). Jyväskylä: PS-kustannus.*
- Harkin, Christine & Houston, S. (2016) *Reviewing the literature on the breakdown of foster care placements for young people: complexity and the social work task.*

- Child Care in Practice: Northern Ireland journal of multi-disciplinary child care practice 22(2), 98–112.
- (*) Hébert, Sophie T. & Lanctôt, Nadine (2016) Association Between Unstable Placement Patterns and Problem Behaviors in Adolescent Girls. Residential treatment for children & youth Vol. 33(3–4), 286–305.
- Helavirta, Susanna (2016) Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä (e-kirja). Vastapaino: Tampere.
- Hoikkala, Susanna & Muinonen, Tiina & Palola, Elina & Rosberg, Julia & Väisänen, Antti (2023) Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu. Visiovaiheen raportti. Sosaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2023:27. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164950/STM_2023_r_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 29.12.2023.
- Jedwab, Merav & Xu, Yanfeng & Keyser, Daniel & Shaw, Terry V. (2019) Children and youth in out-of-home care: What can predict an initial change in placement? Child Abuse & Neglect Vol.93(2019), 55–65.
- Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. Hallinnon tutkimus 25(2), 18–28.
- Khoo, Evelyn & Skoog, Viktoria (2014) The road to placement breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care. Qualitative Social Work 13(2), 255–269.
- Laakso, Riitta (2019) Lastensuojelun toistuvat sijoitukset ja monipaikkainen asuminen. Sijoitettujen nuorten näkökulma. Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):1, 4–15.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lastensuojelun käsikirja (THL) Sijaishuoltopaikan muuttaminen. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-muuttaminen> Viitattu 28.12.2023.

- Leitch, Jude (2022) "Learning to Hold a Paradox": A Narrative Review of How Ambiguous Loss and Disenfranchised Grief Affects Children in Care. *Practice: Social Work in Action* 34(5), 355–369.
- (*) McGuire, Austen & Cho, Bridget & Huffhines, Lindsay & Gusler, Stephanie & Brown, Shaquanna & Jackson, Yo (2018) The relation between dimensions of maltreatment, placement instability, and mental health among youth in foster care. *Child Abuse & Neglect* Vol. 86(2018), 10–21.
- Mitchell, Monique B. (2016) The Family Dance: Ambiguous Loss, Meaning Making, and the Psychological Family in Foster Care. *Journal of Family Theory & Review* 8(2016), 360–372.
- O'Hare, Kirstie & Tzoumakis, Stacy & Watkeys, Oliver & Katz, Ilan & Laurens, Kristin R. & Butler, Merran & Harris, Felicity & Carr, Vaughan J. & Green, Melissa J. (2023) Out-of-home care characteristics associated with childhood educational underachievement, mental disorder, and police contacts in an Australian population sample. *Child Abuse & Neglect* 139(2023), 106120–106120.
- Oosterman, Mirjam & Schuengel, Carlo & Slot, N. Wim & Bullens, Ruud A.R. & Doreleijers, Theo A.H. (2007) Disruptions in foster care: A review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review* 29(1), 53–76.
- Rock, Stephen & Michelson, Daniel & Thomson, Stacey & Day, Crispin (2015) Understanding Foster Placement Instability for Looked After Children: A Systematic Review and Narrative Synthesis of Quantitative and Qualitative Evidence. *British Journal of Social Work* 45(1) 177–203.
- van Rooij, Floor & Maaskant, Anne & Weijers, Irene & Weijers, Irene & Hermanns, Jo (2015) Planned and unplanned terminations of foster care placements in the Netherlands: Relationships with characteristics of foster children and foster placements. *Children and Youth Services Review* Vol. 53(2015), 130–136.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi* (ePub-versio). Tampere: Vastapaino.
- Räty, Tapio (2023) *Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen* (digikirja). Edita: Helsinki.

- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja. https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
Viitattu 29.10.2023.
- (* van Santen, Eric (2015) Factors associated with placement breakdown initiated by foster parents – empirical findings from Germany. *Child & Family Social Work* 20(2), 191–201.
- (* Sattler, Kierra M.P. & Font, Sarah A. & Gershoff, Elizabeth T. (2018) Age-specific risk factors associated with placement instability among foster children. *Child Abuse & Neglect* Vol.84(2018), 157–169.
- (* Skoog, Viktoria & Khoo, Evelyn & Nygren, Lennart (2015) Disconnection and Dislocation: Relationships and Belonging in Unstable Foster and Institutional Care. *British Journal of Social Work* 45(6), 1888–1904.
- Stott, Tonia (2012) Placement Instability and Risky Behaviors of Youth Aging Out of Foster Care. *Child & Adolescent Social Work Journal* 29(1), 61–83.
- Taylor, Brian J. & McQuillan, Karen (2014) Perspectives of Foster Parents and Social Workers on Foster Placement Disruption. *Child Care in Practice* 20(2), 232–249.
- (* Tonheim, Milfrid & Iversen, Anette Christine (2019) "We felt completely left to ourselves." Foster parents' views on placement disruption. *Child & Family Social Work* 24(1), 90–97.
- Torraco, Richard J. (2005) Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review* 4(3), 356–367.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (ePub-versio). Helsinki: Tammi.
- (* Vanderfaeillie, Johan & Goemans, Anouk & Damen, Harm & Van Holen Frank (2018) Foster care placement breakdown in the Netherland and Flanders: Prevalence, precursors, and associated factors. *Child & Family Social Work* 23(3), 337–345.
- (* Villodas, Miguel T. & Cromer, Kelly D. & Moses, Jacqueline O. & Litrownik, Alan J. & Newton, Rae R. & Davis, Inger, P. (2016) Unstable child welfare permanent

placements and early adolescent physical and mental health: The roles of adverse childhood experiences and post-traumatic stress. *Child Abuse & Neglect* Vol. 62(2016), 76–88.

Vreeland, Allison & Ebert, John S. & Kuhn, Tarah M. & Gracey, Kathy A. & Shaffer, April M. & Watson, Kelly H. & Gruhn, Meredith A. & Henry, Lauren & Dickey, Lindsay & Siciliano, Rachel E. & Anderson, Allegra & Compas, Bruce E. (2020) Predictors of placement disruptions in foster care. *Child Abuse & Neglect* Vol. 99(2020), 104283.